

Zákány östehetség, az életet az életből tanulta és sokszor többet tud, mint tanárai vagy kritikusai, kik azt könyvekből tanulták. Ezt nem tudják neki megbocsátani, mert nem lehet őt egyszerűen besorolni egyik vagy másik irányzatba. Hiszen se nem modern, se nem ma-

radi — egyéni érték, sokrétű, akár az élet, s ami a legrosszabb, nem akár tetszeni, nem akar tanácsokat elfogadni, alkalmazkodni, ahogy azt egyesek szeretnék. Eljegyezte magát a világ lelkiismeretével, hisz magában, az emberekben és költői hivatásában.

IVAN PANČIĆ

A VÁLASZFALAK MÉGIS LEOMLANAK

SAVA BABIĆ: *Neuspeo pokušaj da se tarabe obore.*
Stražilovo knjiga 65.
Srpska čitaonica i knjižnica, Irig — Novi Sad, 1978.

Sava Babić könyvét mai magyar irodalmunk kimagasló egyéniségeiről szóló bemutatások, esszék, interjúk (vagy interjúpróbálkozások) és impressziók gyűjteménye alkotja. A *Sikertelen kísérlet a válaszfalak ledöntésére* című könyv szerzője különböző korosztályok és irodalmi irányzatok képviselőiről szól, köztük vannak: Majtényi Mihály, Gál László, Kopeczky László, Pap József, Fehér Ferenc, Major Nándor, Végel László, Fehér Kálmán, Domonkos István, Brasnyó István, Deák Ferenc, Gion Nándor, Tolnai Otto és Sáfrány Imre.

Babić irodalmi-elméleti, történelmi vagy kritikai szemléletre törekvő igény nélkül tanulmányozza és elemzi az említett jugoszláviai magyar írók műveit és munkásságát és a könyvével tulajdonképpen pótolja azt, ami évek óta hiányzott (vagy nem volt megfelelően képviselve) a nem magyar nyelvű irodalmi lapokban és folyóiratokban: az írott szón keresztül való élő és közvetlen kapcsolatot a magyar alkotókkal, mindazt, ami egy irodalmi mű kialakulását és megjelenését, valamint az alkotó egzisztenciáját kíséri a mai dinamikus irodalmi életben. Könyve tehát, egy kicsit megkésve, ezt az űrt tölti ki.

A magyar írókról nem az irodalomtörténész, a kritikus szempont-

jából beszél, hanem az irodalom és a kultúra egyik kimagasló képviselője szempontjából, aki — egy nemes és mindenekfelett felelősségteljes feladatra vállalkozva — hozzájárul a nyelvi akadályok leküzdéséhez, amelyek — akarva, nem akarva — a jugoszláv nemzeti irodalmak között még mindig léteznek. Babićnak épp ez a szándéka kívánja meg az irodalmi mű magyarázatához való sajátos viszonyulást és álláspontot. Ugyanis az említett írókról mint műveik fordítója, munkatársuk szól. Hogy ez mennyire sajátos és mennyire ritkán észlelt hozzáállás, úgy gondoljuk, nem kell külön hangsúlyozni. Mindenképpen ki kell azonban emelnünk azt, hogy épp e hozzáállás folytán kap Babić kötete sajátos dimenziót, amely messze felülmúlja a könyv mindennapi tényközlő, érzelemkeltő, benyomásokról szóló, stíluselemző és kritikai fejezeteit. Ezért vetődik fel (különösen az utószóban) rejtve vagy nyíltan egy egész sor égető és időszerű kérdés, amely biztosan minden irodalomkritikust és történészt foglalkoztat, akit csak egy kicsit is érdekel a fordítás, a fordítói munka, valamint „két nyelv és azok legjobb alkotásai közötti hathatós kapcsolat”.

Ez a gyűjtemény éppen akkor jelent meg, amikor az irodalomkritikában a figyelem érezhetően a for-

dítás, a fordító státusának problémái és a fordítás kritikájának kérdései felé fordul. Szimpozionokat, tudományos és más összejöveteleket szerveznek, amelyek gyakran végleges és igen értékes válaszokat adnak, vagy még azt a hozzáállási módot is meghatározzák, hogyan kell fordítani Shakespeare-t, Milfont, Baudelaire-t... De sikerült-e ledönteni a köztünk levő válaszfalat, és kiépíteni a körülöttünk zajló irodalmi életet összekötő hidat? A válasz, amelyet Babić könyve ad, sok vonatkozásban pesszimista. Valószínűleg nem ok nélkül.

Az irodalmi mű átütésének problémáiról beszélve, Babić lehetővé teszi, hogy bepillantjunk és legalább részben megismerjük nemcsak annak az írónak az alkotóműhelyét, akit fordít, hanem az ő fordítói alkotóműhelyét is. Az így szerzett ismeretek minden olvasó számára értékes irodalmi tapasztalatot jelentenek. Annál inkább, mivel ezt a kultúrának olyan közvetítője teszi, aki a fordítói hivatásnak különösen nagy jelentőséget tulajdonít és a fordításhoz gondosan lát hozzá, tiszteletben tartja az író minden szavát és nem sajnálja a fáradságot, hogy megtalálja a legmegfelelőbb kifejezést.

E gyűjteményében bizonyos mértékben a fordítás elméletéhez is hozzájárul. Számára a fordítás nem abban a pillanatban kezdődik, amikor hozzákezd a munkához, hanem sokkal előbb, már az első művek, bemutatások és az illető íróról szóló értékelés olvasásakor. Egyes írók alkotói útjának és az egész irodalmi életnek a figyelemmel kísérése fontos tényező, amely lehetővé teszi a fordító számára a helyes választást. A következő fokozatot a kivá-

lasztott irodalmi mű megismerése és az alkotás rejtett jelentésének és üzenetének feltárása képezi, amelyet minden mű magában hordoz, ha csak egy kis művészi értéke is van. Csak ilyen előkészület után „lehet újra alkotni egy más nyelven és az olvasó közelébe hozni a művet a benne megmaradó és továbbra is ható titokkal együtt”.

A *Sikertelen kísérlet a válaszfalak ledöntésére* arról is tanúskodik, hogy a fordító számára igen fontos körülmény az íróval való közvetlen kapcsolatteremtés lehetősége, személyiségének megismerése és mindenekelőtt a fordításban levő műről folytatott beszélgetés. Egy helyütt Babić a Majtényi Mihállyal való találkozásait eleveníti fel: „Elbeszélgetni vele, legalábbis számomra, a könyveihez és témáihoz való visszatérést jelentette. Különösen a Csatornához.” E találkozások során megismerte az *Élő víz* című regény keletkezésének körülményeit. A közvetlen kapcsolat tette lehetővé számára, hogy beleélje magát a műbe, és hogy kevesebbet vétsen a megismerés, később pedig maga a fordítás, illetve — ahogy Babić mondja — a mű sajátos interpretálása során.

Babić könyve figyelemre méltó mű. Az olvasó számára, aki nem ismeri a magyar nyelvet, és a jugoszláviai magyar irodalmat a műfordításokon keresztül követi, egy sajátos és nagyon érdekes, mondhatnánk közvetlen képet ad nemcsak ennek az irodalomnak kiemelkedő alkotóiról és műveiről, hanem betekintést is nyújt egy kiváló fordító elfoglaltságába, dilemmáiba és arról (de jelentős) gondjaiba. Lehet, hogy épp ezért tanúskodik arról, hogy irodalmaink között bizonyos válaszfalak mégis leomlanak.

MARIJA CINDORI mr.
(SZILAGYI Valéria fordítása)